

Daiva Pundziuvienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Jurgita Cvilikaitė-Mačiulskienė

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Jūratė Matulionienė

Bostono ESOL akademija, Jungtinė Karalystė

Smiltė Matulionytė

Notingamo Trento universitetas, Jungtinė Karalystė

KALBŲ IR KULTŪRŲ VAIDMUO IMIGRANTŲ IR VIETINIŲ BENDRUOMENIŲ INTEGRACIJOS PROCESĖ

Santrauka. Migracija yra socialiai, ekonomiškai ir politiškai jautrus klausimas, kurį bando spręsti Europos Sąjungos institucijos kartu su tyrėjais ir politikos formuotojais ieškodamos būdų integruoti migrantų ir vietines bendruomenes. Atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad požiūris į imigrantus dažnai būna daug pozityvesnis, kai jiems suteikiamos galimybės vietinėms bendruomenėms atskleisti savo kalbinę ir kultūrinę įvairovę. Tyrėjai teigia, jog vietinės savivaldybės privalo tapti svarbia daugiapakopės imigrantų integracijos į visuomenę dalimi (OECD, 2017). „2030 m. Tvaraus vystymosi darbotvarkėje“ pripažįstamas teigiamas imigrantų indėlis bei jų teisė gyventi teisingame, lygiateisiame, tolerantiškame, atvira ir socialiai įtraukiamame pasaulyje (2030 Agenda, 2015). Mokslininkai įrodė, kad imigrantai paprastai menkai geba naudotis vietinių institucijų, tokių kaip policija, ligoninė, mokyimo ar laisvalaikio įstaigos, infrastruktūra ir paslaugomis dėl kalbos barjero ar naudojimosi paslauga taisyklių nežinojimo (Sime ir Fox, 2014), kultūrinio barjero ir pasitikėjimo institucijomis stokos (Alpers, 2016) ar socialinės atskirties (Arai, 2006). Gilinantis į integracijos tarp imigrantų ir vietinių bendruomenių kūrimo realijas 2019 m. buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti, kaip bendros socialinės ir edukacinės veiklos padėtų atrasti pasitikėjimą ir paskatinti bendravimą / bendradarbiavimą tarp įvairių bendruomenių narių Bostone, Jungtinėje Karalystėje, ir Kaune, Lietuvoje. Dar vienas tyrimo aspektas – hipotezė, kad pažinus kitas kultūras galima geriau suvokti savo, kaip individo, santykį su pasauliu bei gimtosios kultūros įtaką. Tyrime dalyvavo 18-a britų bendruomenių narių, kuriuos kalbos ir kultūros ypatumų mokė profesionalūs dvikalbiai mokytojai. Svarbu paminėti, kad mokytojai galėjo dalytis ir savo kultūra, kurią atsivežė į Jungtinę Karalystę. Pirmoji tiriamųjų grupė, lankiusi lietuvių, lenkų ir rusų kalbų ir kultūrų mokymus, atstovavo vietiniams gyventojams, dėl įvairių priežasčių dažnai bendraujantiems su imigrantais. Antroji tiriamųjų grupė – 15 tarptautinių studentų, lietuvių kalbos ir kultūros kursų dalyvių Kaune, Lietuvoje. Mokymų pradžioje visos respondentų grupės nurodė pagrindinę priežastį, dėl kurios panoro dalyvauti mokymuose ir kuri, jų manymu, sumažintų socialinę įtampą bei padėtų išvengti kalbinių bei kultūrinių nesusipratimų – patobulinti pasirinktos kalbos komunikacinę kompetenciją. Siekiant iširti bendruomenių patirtį, požiūrį ir poreikius, buvo įvertinta kokybinė grįžtamoji informacija bei atlikti pusiau struktūruoti interviu.

Pagrindinės sąvokos: imigrantų ir vietinės bendruomenės; imigrantų integracija; lingvistinė ir kultūrinė įvairovė; kalbos ir kultūros kursai; tarpkultūrinė komunikacija; akulturacija; akulturacijos strategijos; daugiakultūrių visuomenių modeliai.

Įvadas

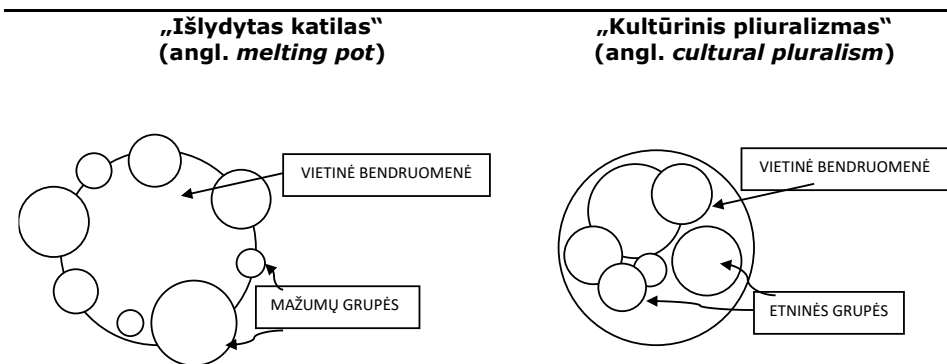
Jau daugiau nei 80 metų imigrantų integracija siejama su akultūracija: dar 1936 m. šį terminą bei formalizuotą jo apibrėžimą pavartojo Redfieldas, Lintonas ir Herkovitsas. Mokslininkai akultūraciją apibūdino kaip reiškinį, atsirandantį tada, kai skirtingų kultūrų individų grupės turi tęstinį kontaktą viena su kita, ir dėl to kinta vienos ar abiejų grupių kultūros modeliai (Redfield et al., 1936, p. 149). Svarbu pabrėžti, kad jau tada buvo pripažįstama, jog akultūracija vyksta abiejose bendruomenėse – tiek imigrantų, tiek vietinėje. Bogardusas (1949) išskyrė tris akultūracijos formas: (1) „aklają“ akultūraciją (angl. *blind acculturation*) – kai skirtingų kultūrų žmonės gyvena šalia ir kultūriniai modeliai natūraliai susilieja vienas su kitu; (2) „priverstinę“ akultūraciją (angl. *imposed acculturation*) – kai kultūros modelis keičiamas priverstiniu būdu, pvz., per kolonizaciją; ir (3) demokratinę akultūraciją (angl. *democratic acculturation*) – kai skirtingų kultūrų grupės pagarbiai ir tolerantiškai vertina kultūrinius skirtumus (Bogardus, cituota Sam, 2006, p. 15–16).

Nuo 1980 m. įvairių sričių mokslininkai ypač susidomėjo akultūracijos, keičiančios milijonų žmonių gyvenimus, reiškiniu. Sam (2006) cituoja reikšmingą antropologijos studijų pradininką McGee, kuris akultūraciją apibrėžė kaip abipusių mainų ir tobulėjimo procesą, leidusį visuomenėms pereiti iš laukinio barbarizmo į civilizaciją (Sam, 2006, p. 13). Taigi akultūracija buvo suvokiama kaip teigiamas reiškinys, o skirtingas termino interpretacijas, anot Hsu (1993), vienijo bendras akultūracijos, kaip daugiasluoksnio reiškinio, suvokimas (Hsu, 1993, p. 23). Ekonominė, politinė, kultūrinė, psichologinė ir kitos akultūracijos formos bei jų įtaka visuomenei tapo svarbių mokslinių tyrimų objektu.

Reikšmingas šių tyrimų aspektas – per integracijos procesą išsaugoti individualią tapatybę ir kultūrinį identitetą. Berry (2011) išskyrė du daugiakultūrių visuomenių modelius: „išlydytą katilą“ (angl. *melting pot*) ir „kultūrinį pliuralizmą“ (angl. *cultural pluralism*; Berry, 2011, p. 2.4):

1 paveikslas

J. W. Berry daugiakultūrių visuomenių modeliai (pagal Berry, 2011)

Anot autoriaus, kultūrinis pliuralizmas įgalina individus ir grupes išlaikyti savo kultūrinį identitetą būnant įtraukios visuomenės dalimi. Tokia visuomenė turi priimtas teises, ekonomines ir politines gyvenimo kartu normas pagal visų visuomenės narių kultūrinius skirtumus. Svarbu pabrėžti, kad toks visuomenės modelis paveiktų ir skirtingų jos narių požiūrį: imigrantai suvoktų, kad nebūtina atsisakyti savo gimtosios kalbos, šaknų ir papročių integruojantis į vietinę bendruomenę, o vietinė bendruomenė naujai atvykusiųjų skirtumus priimtų ne kaip grėsmę, bet kaip galimybę. Lingvistiniai akulturacijos tyrimai atskleidė, jog ksenofobija ir didelė sociokultūrinė vietinės ir imigrantų bendruomenių atskirtis yra viena pagrindinių priežasčių, sąlygojančių lėtesnį atvykėlių komunikacinės kalbinės kompetencijos plėtojimą bei jų integraciją naujoje šalyje (Esser, 2006, p. 2).

Režiuuojant įtraukios daugiakultūrės visuomenės modelio taikymą kalbų mokymui verta paminėti kelis probleminius aspektus. Kritikuodama vokiečių kalbos mokymų imigrantams Austrijoje ir Vokietijoje modelį Heinemann (2018) teigia, kad jis prieštarauja įtraukios visuomenės normoms, nes: (1) kalbos mokymai baigiasi žemu lygiu (B1 pagal Bendruosius Europos metmenis) ir neturi tęstinumo; (2) per mokymus neatsižvelgiama į besimokančiųjų kultūrinį identitetą ir gimtąją kalbą, mokymosi kalba laikoma dominuojančia; (3) vietinė bendruomenė nepriima individo, kalbančio su akcentu, kaip lygiateisės bendruomenės nario. Taigi toks „integracijos“ modelis

tik labiau atskiria imigrantų ir vietines bendruomenes bei sudaro sąlygas atsirasti rasizmo ir ksenofobijos apraiškoms.

Kalbant apie įtraukią daugiakultūrę visuomenę, vis daugiau dėmesio skiriama galimybėms, kurios suteikiamos imigrantams dalyvauti kuriant vietinę bendruomenę, akcentuojant jų pozityvų indėlį. Pavyzdžiui, Barselonoje buvo pristatyti savanoriai, skleidę tolerancijos ir įtraukios visuomenės idėjas; atlikti Atėnų ir Altenos vietinių bendruomenių nuomonės tyrimai parodė mažėjantį neigiamą nusistatymą imigrantų atžvilgiu (OECD, 2018, p. 36); buvo sukurta daugybė interaktyvių platformų, skirtų gerosios patirties bendruomenių integracijos srityje sklaidai (OECD, 2018, p. 38); įvykdyti keli projektai prieš rasizmą ir diskriminaciją (pvz., „Savaitė prieš rasizmą Tamperėje“ Suomijoje, „Voterfordo miesto integracijos strategija“ Airijoje, „Kur upės susilieja“ Ispanijoje, CSES, 2013, p. 70–74); vykdyti mokymai, skatinantys tarpkultūrinį dialogą, padedantys spręsti daugiakultūrės mokymosi / darbo aplinkos iššūkius, įtraukiantys moteris imigrantes į neformalų mokymąsi (pvz., projektas „Salaam“ Švedijoje, „Moterų pasaulis“ ir „Mokomės patarti“ Didžiojoje Britanijoje, CSES, 2013, p. 70–74).

Šiame straipsnyje pagrindinis dėmesys skiriamas tyrimams, kaip sukurti pasitikėjimą ir bendradarbiavimą tarp vietinės ir imigrantų bendruomenių per bendras socialines ir edukacines veiklas. Keliama hipotezė, kad toks įtraukios daugiakultūrės visuomenės kūrimas teikia abipusę naudą visiems bendruomenės nariams, nes mažina rasinę įtampą, tarpkultūrinius nesusipratimus ir padeda geriau suvokti savo individualią tapatybę bei santykį su daugiakultūriu pasauliu. *Tyrimo objektas* – kalbų ir kultūrų įtaka, skatinanti (motyvuojanti) vietinės ir migrantų / atvykusiųjų bendruomenių integraciją. *Tyrimo metodika*: (1) atlikta mokslinės literatūros analizė siekiant apibrėžti akulturacijos sąvoką ir paaiškinti jos tiesioginį ryšį su bendruomenių integracija; aprašyti įtraukios daugiakultūrės visuomenės modelį, išskirti jo taikymo problematiką bei pasidalyti gerąja patirtimi; (2) atliktas lyginamasis ir kokybinis grįžtamosios informacijos bei pusiau struktūruotų interviu įvertinimas siekiant atskleisti integracijos tarp imigrantų arba atvykusiųjų studijuoti ir vietinių bendruomenių Bostone, Jungtinėje Karalystėje, ir Kaune, Lietuvoje, kūrimo realijas. *Tyrimo ribojimai*: tyrime dalyvavo gana mažai respondentų, tad gautų duomenų negalima apibendrinti, bet jie naudingi tam

tikroms tendencijoms išvelgti ir tolesnėms tyrimo rekomendacijoms numatyti. Taip pat būtina pabrėžti, kad kokybinio tyrimo išvados gali būti interpretuojamos kaip hipotetiniai teiginiai, tačiau tokius teiginius reikia toliau tikrinti. Organizuojant interviu buvo laikomasi konfidencialumo ir savanoriškumo principų.

Akultūracija: individo santykis su įvairiomis kultūromis

Kaip minėta straipsnio įvade, akultūracijos metu tiek visuomenės grupės, tiek atskiri tų grupių nariai turi vadinamąjį „tarpkultūrinį kontaktą“ (Berry, 2005) su jam būdingais bruožais: rizika konfliktui atsirasti ir poreikiu deryboms. Pagal patiriamo streso lygį ir psichologinę bei sociokultūrinę adaptaciją Berry išskiria keturias akultūracijos strategijas: integraciją, asimiliaciją, at(si)skyrimą ir marginalizaciją (Berry, 2005, p. 699). Visos strategijos iš esmės yra susijusios su dviem svarbiais sprendimais: (1) individo gimtosios kalbos ir kultūros svarba bei poreikis ją išsaugoti gyvenant emigracijoje; (2) šalies, kurioje apsigyvenama, kalbos ir kultūros vertinimas bei noras ją pažinti.

1 lentelėje pavaizduotos akultūracijos strategijos glaudžiai susijusios su įvade minėtais daugiakultūrių visuomenių modeliais, kuriuos tiesiogiai veikia tiek vietinių, tiek imigrantų bendruomenių pasirenkamos akultūracijos strategijos.

1 lentelė

Akultūracijos strategijos (pagal Berry, 1997)

	Susitapatinimas su gimtąja kultūra: AUKŠTA	Susitapatinimas su gimtąja kultūra: ŽEMA
Susitapatinimas su JK kultūra: AUKŠTA	Integracija	Asimiliacija
Susitapatinimas su JK kultūra: ŽEMA	At(si)skyrimas	Marginalizacija

Anot autoriaus, integracijos strategija padeda sukurti įtraukios visuomenės modelį – „kultūrinį pliuralizmą“, kur gerbiama tiek vietinių, tiek atvykusiųjų kultūra. Asimiliacijos strategija „įtraukia“ į dominuojančią grupę atsisakius savo identiteto ir kurdama „išlydyto katilo“ (angl. *melting pot*) visuomenę, apie kurią kalbėta įvade. Atsižvelgiant į tai, kuri visuomenės grupė (dominuojanti ar nedominuojanti) kontroliuoja situaciją, įvyksta atskyrimas arba atsiskyrimas, kai tam tikrą visuomenės dalį norima „pastatyti į vietą“. Individualioji arba grupinė marginalizacija yra gana sudėtinga strategija, glaudžiai susijusi su patiriamomis neigiamomis emocijomis, tokiomis kaip stresas, vienišumas, sąmyšis, savivertės ir identiteto praradimas, depresija, Berry vadinamomis „akultūracijos stresu“ (Berry, 2005). Akivaizdu, kad individai patiria daugiausia neigiamų emocijų, o visuomenės gerovė labiausiai nukenčia, kai taikomos at(si)skyrimo ir marginalizacijos strategijos. Asimiliacija taip pat lydi streso ir savojo identiteto praradimo. Svarbu pabrėžti, kad integracijos strategija nėra labai lengvai įgyvendinama, ypač jeigu ji taikoma tik individualiu lygmeniu. Taigi norint sukurti įtraukios visuomenės modelį svarbu, kad visi visuomenės nariai dalyvautų procese, kuris turėtų būti moderuojamas valstybiniu ir savivaldos lygmenimis.

Tyrimo tikslai ir metodai

Šiuo 2019 m. atliktu tyrimu siekėme sužinoti, kaip socialinių ir edukacinių veiklų pasiūla migrantų ir vietinėms bendruomenėms gali pagerinti bendruomenių bendravimą ir tarpusavio pasitikėjimą. Taip pat norėjome išsiaiškinti, kaip įgytos žinios apie kitas kultūras gali pagerinti savęs, pasaulio ir santykių su kitais suvokimą. Tyrimų tikslams pasiekti buvo atlikta lyginamoji ir kokybinė duomenų analizė. Duomenys surinkti pasinaudojus apklausa pusiau struktūruoto interviu būdu. Apklausa pateikta internetu arba atspausdintos ir dalyviams paduotos realiu laiku.

Tyrimo dalyviai ir interviu klausimai

Tyrimo dalyvavo 33 respondentai: 18 asmenų, lankusių lietuvių kalbos ir kultūros kursus Bostone, Jungtinėje Karalystėje, ir 15 užsienio studentų,

lankusių lietuvių kalbos ir kultūros vasaros kursus Vytauto Didžiojo universitete, Kaune, Lietuvoje. Tyrime Kaune dalyvavo po du čekus, vokiečius, amerikiečius, gruzinus bei ukrainiečius ir po vieną kiną, kazachą, buriatą, indonezietį ir rumuną. Kursus Bostone organizavo ir vedė profesionalūs gimtakalbiai mokytojai, Jungtinės Karalystės imigrantai. Šios respondentų grupės atstovauja dviem akulturacijos proceso pusėms: anglai respondentai eina į tarpkultūrinį kontaktą su atvykėliais, pasvarsto ir apie imigrantų integracijos problemas; respondentai iš Kauno yra tiesioginiai akulturacijos dalyviai, turintys ilgesniam ar trumpesniam laikui integruotis Lietuvoje arba bent į tarptautinę Kauno bendruomenę. Gautas anketas dalyviai užpildė realiu laiku arba atsiuntė internetu.

Apklausoje kursų dalyviams šiek tiek skyrėsi, tačiau sutapo keturi tyrimui svarbiausi klausimai, padėję siekti užsibrėžtų tikslų. Dalyvių buvo prašoma:

- apibūdinti savo asmeninę patirtį bei išgyventus jausmus bendraujant su žmonėmis, vartojančiais užsienio kalbą;
- įvardyti teigiamus bendravimo su kitakalbiais aspektus;
- įvardyti neigiamus bendravimo su kitakalbiais aspektus;
- išsakyti savo nuomonę, kaip jų nurodyti neigiami bendravimo su kitakalbiais aspektai galėtų būti pašalinti.

Dėl papildomos informacijos respondentų dar prašėme nurodyti savo tautybę ir uždavėme kelis klausimus apie kursus (užsieniečiams studentams Kaune), darbo pobūdį ir situacijas, kada jiems tenka bendrauti su kitakalbiais (anglams respondentams). Klausimas apie užsiėmimą yra aktualus, nes gali atskleisti poreikio mokytis konkrečios kalbos (lietuvių tyrimas) priežastis. Galime daryti prielaidą, kad atitinkamų profesijų atstovai (pvz., medikai, policininkai) ar tam tikrą darbą dirbantys asmenys (pvz., valstybės tarnautojai, aptarnavimo sferos darbuotojai) turi didesnę poreikį mokytis užsienio kalbų, nes jiems dažniau tenka bendrauti su kitakalbiais, tarp jų ir imigrantais. Respondentų atsakymai atskleidė gana platų užsiėmimų spektrą ir iš dalies patvirtino mūsų prielaidą apie didesnę poreikį mokytis užsienio kalbos dėl dažnesnio santykio su kitakalbiais. Net 21 % respondentų – gamyklų darbuotojai (du gamyklos padalinio vadovai, keturi gamyklos darbininkai), tad tikrai susiduria su kitakalbiais bendradarbiais. Derėtų paminėti ir kitus

pavienius tyrime dalyvavusių profesijų atstovus: mokytoją, padavėją, pardavėją, stilistą, vertėją, fotografa, elektriką, mokslininką, biuro darbuotoją ir vadybininką, taip pat du studentus. Kauno grupei šis klausimas nebuvo užduotas, nes visi respondentai buvo studentai.

Situacijos, kuriomis tenka bendrauti su kitakalbiais, pateikė daugiau žinių apie respondentus bei leido suprasti, kad kontaktuojama ne tik darbe, bet ir laisvalaikiu, savanoriaujant, gyvenant užsienyje, studijuojant, atostogaujant, įvairiose viešose erdvėse ir t. t. Šis klausimas buvo užduotas tik respondentams Bostone, tad kai kurie atsakymai atspindėjo ir imigrantų realybę – būrimąsi į tam tikras bendruomenes, šeimų kūrimą su vietinės bendruomenės nariais, draugysčių mezgimą ir kt. Tikriausiai dėl panašių priežasčių respondentai paminėjo, kad su kitakalbiais jiems tenka bendrauti šeimoje, komunikuojant su draugais ar asmenimis, su kuriais nuomojasi namą. Apibendrinant galima teigti, kad pasitvirtino Berry (2005) teiginys, jog visi visuomenės nariai patiria „tarpkultūrinį kontaktą“. Respondentų atsakymai patvirtina ir teiginį, kad akulturacija yra abipusis procesas, t. y. kontaktuojamos, greta gyvendamos ar dirbdamos, besimokydamos viena iš kitos jame dalyvauja tiek vietinės, tiek imigrantų bendruomenės.

Paklausti apie savo patirtį ir jausmus bendraujant su kitakalbiais, abiejų grupių respondentai pateikė įdomių, bet ir panašių atsakymų, kurie apibendrintai pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Respondentų patirtis bendraujant su kitakalbiais

Respondentų pateikti atsakymai	Respondentai Bostone	Respondentai Kaune
Pasitenkinimo jausmas kažką pasiekus, malonumas	22 %	14 %
Pozityvumas, jeigu kiti yra pozityvūs ir šypsosi	10 %	
Didesnis pasitikėjimas savimi	5 %	
Patogu kasdieninėse situacijose būnant užsienyje	5 %	
Dėkingumas, kai kiti nori padėti	5 %	7 %
Džiaugsmas, kai matau, kad darau didesnę pažangą nei kiti kitakalbiai		15 %

Respondentų pateikti atsakymai	Respondentai Bostone	Respondentai Kaune
Pagarba žmonėms, kurie stengiasi išmolti mano kalbą		21 %
Ieškau panašumų tarp kalbos, kurios mokausi, ir gimtosios		7 %
Dedu mažai pastangų mokytis kitas kalbas, nes anglų kalba yra „lingua franca“	11 %	
Nieko ypatingo	16 %	7 %
Reikia daugiau dėmesio ir laiko, kad suprastum arba kad būtum suprastas	5 %	
Susierzinimas, panika, kai nesi suprastas arba pats nesupranti	10 %	15 %
Susirūpinimas, pasimetimas, nesaugumo jausmas	11 %	7 %
Jaučiuosi kitoks		7 %

Verta atkreipti dėmesį, kad abi grupės pateikė daugiau įvairesnių atsakymų ir pabrėžė teigiamus bendravimo su kitakalbiais aspektus. Atsakymai akivaizdžiai atskleidžia bendruomenių ar jų atstovų gaunamą abipusę naudą, jeigu domimasi vieni kitų kultūra, pramokstama kitos kalbos. Palyginus abiejų grupių atsakymus paaiškėjo, kad sutapo du apibendrinti aspektai: 1) pasitenkinimo jausmas, malonumas ką nors pasiekus ir išmokus bei 2) dėkingumas kitakalbiams už kantrybę ir pasiruošimą padėti. Studentai, kurie mokėsi lietuvių kalbos Kaune, pateikė įdomių atsakymų: malonu matyti savo progresą palyginti su kitais, taip pat akcentavo ir užsienio kalbos mokymosi metodiką (ieškoti panašių žodžių, lyginti kalbas). Atkreiptinas dėmesys, kad dauguma šių respondentų nėra nutolę nuo mokymosi proceso, todėl daugiau kontempliuoja apie patį kalbos mokymąsi, lygina, kuri kalba sunkesnė. Galbūt dėl to net 21 % respondentų Kaune vienaip ar kitaip išsakė jaučią pagarbą žmonėms, besimokantiems jų kalbos, t. y. stengiasi, mokosi užsienio kalbų ir siekia tarpkultūrinės komunikacijos. Tai ir yra individo požiūrio į save ir aplinkinius pokytis: pasimokę kitos kalbos ir įgiję žinių apie kitą kultūrą kitaip ėmė žiūrėti į savo kalbą ir į žmones, norinčius išmolti jų kalbos.

Neaišku, kaip reikėtų interpretuoti atsakymą, kurį pateikė Bostono respondentai apie anglų kalbos kaip „lingua franca“ vaidmenį mokantis kalbą. Galbūt tai buvo tik pamąstymas, kodėl anglakalbiams rečiau kyla poreikis mokytis užsienio kalbų, o gal švelni užuomina, kad imigrantams privalu

aktyviau integruotis į naują visuomenę ir mokytis anglų kalbos. Kaip minėjome rašydamos apie tyrimo ribojimus, iš šių atsakymų galime kelti tik hipotezes, kurias toliau reikėtų tirti pasitelkus didesnes respondentų grupes bei kitus tyrimų įrankius.

Respondentai nedaug aprašė neigiamos patirties (2 lentelėje ji pateikta pilkame fone). Abi grupės paminėjo susierzinimą, kai asmuo jaučiasi nesuprastas arba kai pačiam nesiseka suprasti. Sutapo pateikti atsakymai ir apie nesaugumo jausmą ar patiriamą paniką stokoiant tam tikros kalbos žinių. Taigi mokėti kalbą yra pirmas žingsnis, leidžiantis susikalbėti, geriau suprasti kitą kultūrą ir, galiausiai, sėkmingiau integruotis į vietinę bendruomenę.

Teigiami bendravimo su kitakalbiais aspektai

Siekdamos labiau išsiginčinti respondentų požiūrį į bendravimą su kitakalbiais, pateikėme konkretų klausimą tik apie teigiamus aspektus. Kaip ir tikėjomės, gavome gausybę atsakymų apie bendravimo su kitakalbiais naudą – nuo to, kad tai yra linksma, šaunu, įdomu, kad galima susirasti draugų, išmokti daug naujo, išmokti naujų žodžių, iki pastebėjimų apie žmonių savitarpio santykius bendraujant negimtajai kalba. Vis dėlto labiausiai išsiskyrė grupė atsakymų (tiek Bostono, tiek Kauno respondentų), kad toks bendravimas suteikia galimybę plėsti žinias apie kultūrą ir plėtoti tarpkultūrinę komunikaciją (žr. 3 ir 4 lenteles).

3 lentelė

Teigiami bendravimo su kitakalbiais aspektai (Bostono respondentai)

Įvardyti teigiami aspektai (Bostono respondentai)	Procentai
Tarpkultūrinė komunikacija padeda tapti pilnaverčiu žmogumi	7,7 %
Žinios apie kitą kultūrą tobulina mano asmenybę	7,7 %
Domėjimasis užsienio kalbomis plėtoja mano tarpkultūrinę kompetenciją	15,4 %
Naujos žinios apie kitas kultūras ugdo supratimą	7,7 %
Sužinau apie įvairias kultūras ir religijas	7,7 %

Įvardyti teigiami aspektai (Bostono respondentai)	Procentai
Mokausi kažko naujo ir ypatingo	7,7 %
Daugiau pasitikėjimo, geranoriškumo ir bendradarbiavimo	7,7 %
Humoras padeda susirasti draugų	15,4 %
Asmenys, kuriems anglų kalba nėra gimtoji, yra supratingesni ir imlesni	7,7 %
Mokytis kitų kalbų yra šaunu ir įdomu	7,7 %
Žmonės išreiškia daugiau pagarbos ir labiau priima kitus, jeigu jaučiama pagarba jų kalbai	7,7 %

Bostone lietuvių kalbos mokėsi respondentai savo atsakymais aiškiai parodė, kad kalba ir kultūra yra neatsiejamos. Per kultūrą lengviau išmokti kalbos, kita vertus, mokantis kalbos neišvengiamai gaunama daug žinių apie kultūrą ir religiją. Pažįstant kaimyno ar kolegos kultūrą, tampa lengviau susikalbėti, nesvarbu, kokia kalba ir kokių kompetencijos lygiu bendraujama. Svarbu paminėti, kad respondentams aktualus šiuolaikinio žmogaus gebėjimas – tarpkultūrinė komunikacija; ji atsakymuose yra tartum raktinis žodis. Dėl tarpkultūrinės komunikacijos žmogus tampa visavertis, ji ugdo toleranciją ir supratimą, žmogus tobulėja kaip asmenybė. Apibendrintai būtų galima teigti, kad 46,2 % (žr. paryškintas 3 lentelės eilutes) pateiktų teigiamų aspektų bendraujant su kitakalbiais yra vienaip ar kitaip susiję ne su kalbos mokymusi, o su apskritai įgyjamomis žiniomis apie kultūrą, tarpkultūrinės komunikacijos plėtojimu per kalbos mokymąsi, jos įtaka asmenybės augimui. Daugiau negu pusė kursų dalyvių Kaune savo atsakymuose paminėjo tarpkultūrinę komunikaciją ir jos svarbą (58,9 %, žr. paryškintas 4 lentelės eilutes).

4 lentelė

Teigiami bendravimo su kitakalbiais aspektai (Kauno respondentai)

Įvardyti teigiami aspektai (Kauno respondentai)	Procentai
Žinios apie kitą kultūrą tobulina mano asmenybę	23,5 %
Mokantis apie kultūrą ir religiją galima greičiau išmokti kalbos	11,8 %
Kalbėjimas apie savo kultūrą skatina komunikaciją	5,9 %

KALBŲ IR KULTŪRŲ VAIDMUO IMIGRANTŲ IR
VIETINIŲ BENDRUOMENIŲ INTEGRACIJOS PROCESE

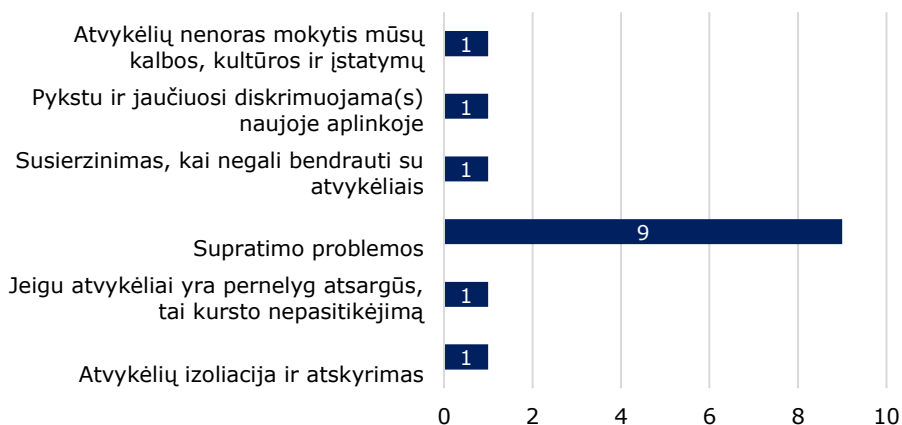
Įvardyti teigiami aspektai (Kauno respondentai)	Procentai
Keičiu mąstyseną ir plečiu savo akiratį	11,8 %
Žvelgiu į pasaulį iš kitos perspektyvos	5,9 %
Susipažįstu su naujais įdomiais žmonėmis	5,9 %
Galimybė mokytis ir augti	5,9 %
Dalijimasis patirtimi ir žiniomis	5,9 %
Laimė, kai komunikuoji su kitais žmonėmis	5,9 %
Atvirumas ir smalsumas	5,9 %
Kas dieną bendraudamas mokausi naujų žodžių	11,8 %

Neigiami bendravimo su kitakalbiais aspektai ir jų šalinimas

Respondentų Kaune ir Bostone taip pat buvo paprašyta detaliau aprašyti problemas, su kuriomis tenka susidurti bendraujant su kitakalbiais. Palyginti su išsakytais teigiamais aspektais, neigiamų aspektų aprašyta mažiau. Vienintelis ryškus atsakymas, kurį pateikė abi respondentų grupės, yra akivaizdžios supratimo problemos (žr. 2 ir 3 pav.).

2 paveikslas

Neigiami bendravimo su kitakalbiais aspektai (Bostono respondentai)

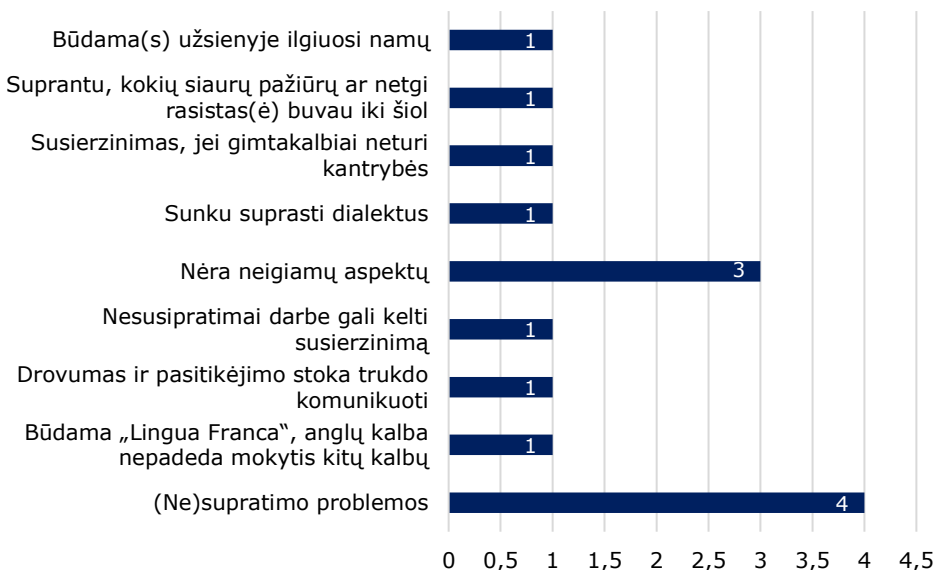

Kiti atsakymai, nors juos pateikė pavieniai respondentai, leidžia daryti tam tikras negalutines išvadas. Peržvelgus Bostono respondentų atsakymus

matyti, kad jiems atvykėlių akultūracijos problema yra žinoma ir aktuali. Jie mato ir supranta, kad imigrantai gali išgyventi tam tikrą atskirtį arba su jais sunku bendrauti, nelygu, kuri akultūracijos strategija vyrauja jų, kaip imigrantų, gyvenime (integracija, asimiliacija, atsiskyrimas ar marginalizacija). Respondentai taip pat nurodė, kad imigrantų izoliacijos ar atskirties problema galimai kyla dėl jų pačių atsargumo ar net nenoro integruotis į visuomenę, kurioje gyvena, t. y. jų akultūracijos strategija – atsiskyrimas, o gal ir marginalizacija. Įdomu, kad vienas respondentas atsakė besijaučiąs diskriminuojamas naujoje aplinkoje. Sunku pasakyti, kas turėta omenyje, bet gali būti, kad asmeniui tenka būti aplinkoje, kur vyrauja kitakalbiai, dėl to juntama diskriminacija.

3 paveikslas

Neigiami bendravimo su kitakalbiais aspektai (Kauno respondentai)

Kauno respondentų atsakymai, priešingai, pateikti iš kitos perspektyvos. Nors ir laikinai apsistoję Lietuvoje, jie turi pereiti tam tikrą kitos kultūros priėmimo ar nepriėmimo, adaptacijos naujoje aplinkoje etapą. Tai matyti ir iš jų atsakymų – jaučiama nostalgija namams, sunkumai bendraujant dėl asmeninių savybių ar kalbos barjero, vietinių gyventojų tolerancijos stoka.

Kita vertus, vienas atsakymas leidžia daryti prielaidą, kad respondentas pasiekė tą akulturacijos etapą (tikėtina, kad integraciją), kai nauja kultūra tampa artimesnė, priimtinesnė, todėl nuoširdžiai prisipažįstama anksčiau buvus siaurų ar net rasistinių pažiūrų. Galime daryti prielaidą, kad respondentui puikiai sekėsi integruotis į Lietuvos visuomenę ar bent į tarptautinę bendruomenę Lietuvoje.

Apklausoje dalyviai neturėjo daug pasiūlymų, kaip pašalinti problemas ar tam tikrus neigiamus bendravimo su kitakalbiais aspektus: 5 lentelėje pateikti visi abiejų respondentų grupių atsakymai.¹

5 lentelė

Būdai pašalinti neigiamus bendravimo su kitakalbiais aspektus

Bostono respondentų pasiūlymai/nuomonė	Procentai	Kauno respondentų pasiūlymai/nuomonė	Procentai
Vartoti kalbą šalies, kurioje gyvena	11,1 %	Atsikratyti nusistatymų prieš / apie kitas kultūras ir religijas	6,7 %
Bendrauti ir dalintis patirtimi	5,6 %	Stengiuosi kažką apibūdinti kitais žodžiais ar būdais	6,7 %
Nuo jauno amžiaus mokytis kalbų ir kultūrų	5,6 %	Mokytis kitų kalbų	26,7 %
Abi pusės turi rodyti viena kitai pagarbą	5,6 %	Gimtakalbių kantrybė ir geranoriškumas	13,3 %
Kantrybė ir pagarba	5,6 %	Dažnai problema yra manyje, ne kituose	6,7 %
Atvirumas ir geresnis integravimasis	11,1 %		
Daugiau bendruomenių susitikimų	11,1 %		
Parodyti kitiems, kaip jautiesi	5,6 %		
Vyriausybė turėtų finansuoti daugiau kalbų kursų	5,6 %		

Sunku lyginti Bostono ir Kauno respondentų atsakymus, nes tikėtina, kad grupės žvelgia į problemą iš skirtingų perspektyvų. Tai galima paaiškinti skirtingomis jų gyvenimo aplinkybėmis: Bostono dalyviai daugiau galvoja apie

¹ Ne visi respondentai apskritai pateikė savo nuomonę šiuo klausimu. 5 lentelėje nurodyti procentai rodo, kokia dalis visų respondentų išsakė konkrečią nuomonę.

imigrantus ir gyvenimą su jais ar šalia jų, o Kauno respondentai yra studentai ir mąsto apie savo gyvenimą užsienio šalyje. Kitaip tariant, abi grupės svarsto apie tą pačią plačią akultūracijos problemą, tik iš priešingų požiūrio taškų. Abi grupės pabrėžia pagarbos svarbą bei būtinybę mokytis kalbų ir kantrybės. Kitus atsakymus galima sugrupuoti į individualius, priklausiančius nuo asmenybės (teigiama, kad problema yra pati asmenybė, todėl žmogui reikia atsiverti, parodyti savo jausmus, stengtis labiau integruotis) ir globalesnius, sprendžiamus tam tikru savivaldos ar vyriausybinio lygiu (finansuoti kalbų kursus, burti bendruomenes). Bostono respondentų nuomonė atskleidžia tam tikrą užuominą: tiek visuomenė, į kurią integruojasi imigrantai, tiek patys imigrantai turi stengtis, kad jų akultūracijos procesas būtų sklandesnis. Tam reikia bendrauti, parodyti, kas esi, domėtis šalia gyvenančiu ar dirbančiu, rodyti pagarbą per dėmesį kalbai, religijai ir kultūrai, kitaip sakant, laikytis integracijos strategijos.

Išvados

Siekiant įsigilinti į vieną iš ypač svarbių ir socialiai, ekonomiškai bei politiškai jautrių klausimų, buvo atliktas tyrimas, kurio pagrindinis tikslas – skatinti imigrantų ir vietinių bendruomenių integraciją. Atlikto tyrimo duomenys rodo, kad tyrimo dalyviai (vietinė bendruomenė) neišvengiamai patiria tarpkultūrinį kontaktą gyvendami, dirbdami su imigrantais ar šalia jų arba patys bandydami adaptuotis prie naujos aplinkos ir kitos šalies kultūros. Tai darydami jie patiria tiek teigiamų (jaudulys, pasitenkinimas, dėkingumas), tiek neigiamų (nesaugumas, atskirtis, susierzinimas, panika) emocijų, kurias paminėjo savo atsakymuose.

Palyginus 26 % (respondentai iš Bostono) ir 29 % (mokymų Kaune dalyviai iš įvairių šalių) atsakymų, kuriais išsakyti neigiami jausmai, matyti, kad tarpkultūrinė komunikacija, t. y. bendravimas su kitakalbiais, turi daugiau privalumų negu minusų: atitinkamai 58 % ir 64 % atsakymų vardija teigiamus išgyvenimus. Bendraujant su kitakalbiais, mokantis jų kalbos, lankant kalbos ir kultūros kursus gaunama abipusė nauda. Viena vertus, tobulinamos užsienio kalbos žinios, plėtojami mokymosi mokytis įgūdžiai, sužinoma apie tą kalbą vartojančiųjų kultūrą, papročius ir religiją. Respondentai ypač pabrėžė

tarpkultūrinės komunikacijos svarbą ir jos įtaką asmenybės tobulėjimui. Kita vertus, pristatę savo kultūrą, papročius ir šalį, iš kurios atvyko, imigrantai vietinėms bendruomenėms iš grėsmės pavirsta į galimybę augti, pažinti ir tobulėti kaip individai ir apskritai kaip visa bendruomenė.

Net 64 % (Bostono) ir 29 % (Kauno) įvardytų neigiamų aspektų bendraujant su kitakalbiais yra susiję su supratimo ar buvimo nesuprastam problemomis. Be abejo, supratimas ir kitos iš jo kylančios problemos (susierzinimas, drovumas, atskirtis) yra susiję su žinių apie kitą kultūrą stoka (tarpkultūrinis nesusipratimas) ir, svarbiausia, kalbos barjeru. Kalbos mokymasis ir žinios apie kitas kultūras yra tartum atspirties taškas plėtojant tarpkultūrinę komunikaciją, keliaujant ar siekiant integruotis į naują bendruomenę.

Pagrindiniai dalykai, kurie, respondentų nuomone, gali pagerinti tarpkultūrinę kompetenciją, susikalbėjimą ir ugdyti asmenybę, yra užsienio kalbos mokymasis, atvirumas, tolerancija, aktyvesnis integravimasis ir efektyvesnis bendravimas tarp bendruomenių, geresnis kalbų ir kultūrų kursų finansavimas. Vadinasi, respondentai supranta, kad įtampos, atskirties ir nesusikalbėjimo tarp vietinių ir imigrantų bendruomenių problemas reikėtų šalinti ne tik individo, kuris turėtų rinktis integracijos strategiją akultūracijos procese, bet ir savivaldos ar valstybiniu lygiu.

Apibendrinami abiejų grupių atsakymus galime teigti, kad dalyvavimas kalbų ir kultūrų kursuose neabejotinai duoda naudos ir dalyviams, ir tiems, kurie juos organizuoja, moko savo kalbos bei supažindina su savo kultūra. Tokios socialinės ir edukacinės veiklos ugdo sąmoningumą, nes kinta dalyvių požiūris į kitas kultūras, kartu ir į save. Bendruomenių lygmeniu šios veiklos padeda pažinti ir suprasti kitas kultūras, suartina, leidžia lengviau susišnekėti imigrantų ir vietinėms bendruomenėms. Taigi galima daryti išvadą, jog pasitvirtino tyrimo pradžioje iškelta hipotezė: toks įtraukios daugiakultūrės visuomenės kūrimas teikia abipusę naudą visiems bendruomenės nariams, sumažina rasinę įtampą, tarpkultūrinius nesusipratimus ir padeda geriau suvokti savo individualią tapatybę bei santykį su daugiakultūriu pasauliu. Tyrimo novatoriškumas pasireiškia tuo, kad į bendras edukacines ir socialines veiklas buvo siekiama įtraukti tiek vietinę, tiek naujai atvykusią bendruomenę, nors dažna praktika apsiriboja veiklomis, skirtomis atskiroms

bendruomenių grupėms. Tyrime dalyvavo per mažai respondentų, tad gautų duomenų negalima apibendrinti, bet jie naudingi išvelgiant tam tikras tendencijas ir numatant tolesnes tyrimo rekomendacijas. Taip pat būtina pabrėžti, kad kokybinio tyrimo išvados gali būti interpretuojamos kaip hipotetiniai teiginiai, tačiau juos reikia toliau tikrinti.

Literatūra

- Alpers, L. M. (2016). Distrust and patients in intercultural healthcare: A qualitative interview study. *Nursing Ethics*, 25(3), 313–323. <https://doi.org/10.1177/0969733016652449>
- Arai, L. (2006). *Migrants and public services in the UK: A review of the recent literature*. Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS). Oxford.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(2), 5–68. <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>
- Berry, J. W. (2011). Integration and multiculturalism: Ways towards social solidarity. *Papers on Social Representations*, 20, 2.1–2.21. <http://www.psych.lse.ac.uk/psr/>
- Heinemann, A. M. B. (2018). The making of 'good citizens': German courses for migrants and refugees. *Studies in the Education of Adults*, 49(2), 177–195. <https://doi.org/10.1080/02660830.2018.1453115>
- Centre for Strategy and Evaluation Services (CSES) (2013). *Study on practices of integration of third-country nationals at local and regional level in the European Union*. https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/survey_integration_3rd_country_nationals/survey_integration_3rd_country_nationals.pdf
- Hsu, T. H. at al. (1993). The influence of social networks on the acculturation behavior of foreign students. *Connections*, 16(1, 2), 23–36.
- Esser, H. (2006). *Migration, language, and integration*. Social Science Research Center Berlin.

- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38, 149–152.
- OECD. (2017). *Making migration work: Family migrants*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264279520-en>
- OECD. (2018). *Working together for local integration of migrants and refugees*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264085350-en>
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: Conceptual background and core components. *Cambridge handbook of acculturation psychology*. CUP.
- Sime, D., & Fox, R. (2014). Migrant children, social capital and access to services post-migration: Transitions, negotiations and complex agencies. *Children and Society*, 29(6), 524–534. <https://doi.org/10.1111/chso.12092>
- General Assembly (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. United Nations. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

Daiva Pundziuvienė

Vytautas Magnus University, Lithuania; daiva.pundziuviene@vdu.lt

Jurgita Cvilikaitė-Mačiulskienė

Vytautas Magnus University, Lithuania;

jurgita.cvilikaite-maciulskiene@vdu.lt

Jūratė Matulionienė

Boston ESOL Academy, United Kingdom; ukjuma@yahoo.com

Smiltė Matulionytė

Nottingham Trent University, United Kingdom;

smilte.matulionyte@gmail.com

**THE ROLE OF LANGUAGES AND CULTURES IN
THE INTEGRATION PROCESS OF MIGRANT AND
LOCAL COMMUNITIES**

Summary. There is no denying that fact that migration is a sensitive economic, political and social issue, which European institutions together with researchers and policy makers have been working on trying to create the cohesion between migrant and host communities. It has been widely recognized that attitudes towards migrants tend to be more positive when migrants have an opportunity to reveal their linguistic and cultural diversity to non-migrants. Researchers claim that local governments and municipalities “must be part of a framework of multi-level governance” for migrants’ integration (OECD, 2017). The 2030 Agenda for Sustainable Development highly recognizes the positive contribution of migrants, who deserve to live in a “just, equitable, tolerant, open and socially inclusive world” (2030 Agenda, 2015). Existing research has acknowledged that migrants make low use of local services, such as police, hospitals, educational institutions or leisure facilities due to language barriers and uncertainty on rules of engagement (Sime & Fox, 2014), cultural barriers and issues of trust in services (Alpers, 2016) or social exclusion (Arai, 2006). In order to develop insight into the realities of integration and social cohesion between migrant and host communities in Great Britain, in 2019 this study used a survey to explore how trust and meaningful interaction between all sections of the community could be created by providing social and educational activities for migrant and host communities in Boston, the UK. Furthermore, the research aimed to answer the question whether learning about another culture could increase understanding of how one’s own culture shapes the perceptions of oneself, of the world and of our relationship with others. The research sample was a group of 18 adults of non-migrant / British communities and a group of 15 adults of migrant communities / ESOL students who were attending the language and culture sessions with professional bilingual teachers. The first research sample, for which Lithuanian, Polish and Russian language and culture workshops were delivered, was carefully chosen to represent the native residents dealing with new arrival communities in their daily lives. The interactive workshops on the English language and British culture were delivered to the second focus group, ESOL students. All members of the focus groups expressed their primary wish to learn basic skills in the target language and improve their communication within the local area avoiding social tensions, cultural and linguistic misunderstandings. To explore the needs, experiences and attitudes of both migrant and host communities, a quantitative research methodology was applied, and short semi-structured interviews were conducted.

Keywords: migrant and host communities; local integration of migrants; linguistic and cultural diversity; language and culture courses; intercultural communication; acculturation; acculturation strategies; models of multicultural societies.